

УДК 37.09:004.738.5:371.3:355.02:378.147

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-1\(35\)-153-165](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-1(35)-153-165)

Зінченко Вікторія Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін, Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кривий Ріг, <https://orcid.org/0000-0003-3080-4272>

Квітко Наталія Миколаївна доктор філософії, методист, викладач кафедри соціальної роботи, факультет соціально-педагогічних наук та іноземної філології, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0002-4439-3059>

Михайлова Людмила Миколаївна кандидат технічних наук, професор, декан факультету енергетики та інформаційних технологій, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», м. Кам'янець-Подільський, <https://orcid.org/0000-0002-3419-5446>

СПЕЦИФІКА Й ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ

Анотація. Під час війни традиційні системи навчання можуть бути порушені, тому досить важливо впроваджувати гнучкі підходи до освіти, які адаптуватимуться до мінливих обставин. Основними такими підходами є мобільні школи, неформальна освіта й дистанційне навчання.

Мета статті – аналіз особливостей упровадження дистанційного навчання в умовах воєнного стану в Україні. Визначено, що дистанційною формою навчання є взаємодія між викладачем і студентом, що ґрунтується на використанні сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, що дають змогу проводити навчання на відстані. У період воєнного стану дистанційне навчання може відбуватися у двох форматах – асинхронному (дозволяє здобувачам освіти навчатися в зручний для них час) і синхронному (відновлює спілкування зі здобувачами освіти й викладачами), які за можливості рекомендовано поєднувати. У статті розглянуто найбільш поширені платформи для дистанційного навчання, такі як: Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams. Проаналізовано основні виклики, з якими стикаються викладачі та здобувачі освіти під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану. До них належить: високе навантаження на навчальні інтернет-ресурси, відсутність кваліфікованих кадрів і ресурсів, відсутність

доступу до мережі «Інтернет» і комп'ютера, відсутність самодисципліни в здобувачів освіти, труднощі, пов'язані з перевіркою знань. Розв'язання низки проблем можливе за наявності державної підтримки галузі освіти або підтримки сторонніх організацій.

Отриманий викладачами досвід дистанційного навчання під час пандемії COVID-19 виявився важливим і корисним на цей час. Навіть під час евакуації вчителі, які змушені були залишити свої місця проживання через воєнний конфлікт, могли продовжити свою освітню діяльність, використовуючи систему дистанційної освіти, навіть перебуваючи за межами території України. Загалом організація ефективного дистанційного навчання в умовах воєнного стану – нелегкий процес, але завдяки систематичній колективній роботі всіх учасників освітнього процесу й інших структур із упровадження і вдосконалення сучасних технологій, дасть змогу досягнути позитивних результатів у майбутньому.

Ключові слова: дистанційне навчання, умови воєнного стану, проблеми адаптації, стратегії подолання викликів.

Zinchenko Viktoriia Mykolayivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Social Humanities and Legal Disciplines, Kryvy Rih Educational and Scientific Institute, Donetsk State University of Internal Affairs, Kryvy Rih, <https://orcid.org/0000-0003-3080-4272>

Kvitko Nataliia Mykolayivna Doctor of Philosophy (PhD), Lecturer of the Department of Social Work, Methodist, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0002-4439-3059>

Mykhailova Lyudmyla Mykolayivna PhD in Engineering, Professor, Dean of the Faculty of Energy and Information Technologies, Higher Education Institution «Podillia State University», Ukraine Kamianets-Podilsky, <https://orcid.org/0000-0002-3419-5446>

SPECIFICITY AND FEATURES OF THE ORGANIZATION OF DISTANCE EDUCATION UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF WAR: CHALLENGES AND OVERCOME STRATEGIES

Abstract. During wartime, traditional education systems can be disrupted, so it is quite important to implement flexible approaches to education that will adapt to changing circumstances. The main such approaches are mobile schools, non-formal education and distance learning.

The purpose of the article was to analyze the peculiarities of the implementation of distance learning in the conditions of martial law in Ukraine. It

was determined that distance learning is the interaction between a teacher and a student, which is based on the use of modern information and telecommunication technologies that allow distance learning. In the period of martial law, distance education can take place in two formats - asynchronous (allows students to study at a time convenient for them) and synchronous (restores communication with students and teachers), which, if possible, is recommended to be combined. The most common platforms for distance learning were considered, including Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams. The main challenges faced by teachers and students during distance learning in martial law are analyzed. These included a high load on educational Internet resources, a lack of qualified personnel and resources, a lack of access to the Internet and a computer, lack of self-discipline among students, and difficulties associated with testing knowledge. The solution of most problems is possible with the presence of state support of the education sector or support of third-party organizations.

The distance learning experience gained by the teachers during the period of the coronavirus pandemic turned out to be important and useful during martial law. Even during the evacuation, teachers who were forced to leave their places of residence due to the military conflict could continue their educational activities using the distance education system, even if they were outside the territory of Ukraine. In general, the organization of effective distance learning in the conditions of martial law is a difficult process, but thanks to the systematic collective work of all participants in the educational process and other structures, on the introduction and improvement of modern technologies, it can lead to the achievement of positive results in the future.

Keywords: distance learning, martial law conditions, adaptation problems, strategies for overcoming challenges.

Постановка проблеми. Уведення воєнного стану в Україні призвело до того, що заклади освіти вимушені були перейти на дистанційне навчання, яке до того ж уже тривалий час привертало увагу й викликало інтерес через стрімкий розвиток інформаційних технологій. Глобальні виклики й загрози потребують від освітян оперативного реагування й адаптації до нових умов надання освітніх послуг у модернізованому форматі. Умови воєнного стану вимагають від закладів вищої освіти негайної адаптації до ситуації для забезпечення не лише навчального процесу, але й безпеки студентів і персоналу. Порівняно з умовами пандемії, коли організаційні процеси відбувалися на стаціонарних робочих місцях з дотриманням дистанції та заходами особистої безпеки, у воєнний період робота персоналу в приміщеннях закладів освіти стає небезпечною для життя та здоров'я, тому необхідно забезпечити віддалену організацію робочих процесів.

Дистанційне навчання – це особлива форма організації навчально-виховного процесу, яка дозволяє обмежити безпосередній контакт між науково-педагогічними працівниками й здобувачами освіти. Таке навчання не може повністю замінити очну форму. Здобувачі повинні відвідувати заклади освіти, розвиватися, спілкуватися, взаємодіяти й адаптуватися до соціального середовища, але воєнний стан уніс свої корективи в навчально-виховний процес для всіх його учасників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ю. Костюніна акцентувала увагу у своєму дослідженні на специфічні риси управління освітою в Україні в умовах воєнного стану. Визначила такі ключові риси, як гарантування фізичної безпеки освітній інфраструктурі, учням і вчителям, що може включати впровадження протоколів безпеки, установа безпечних транспортних маршрутів і координацію з місцевою владою та силами безпеки для створення безпечного середовища для навчання, облаштування бомбосховищ, гнучкі підходи до освіти тощо [4].

М. Мар'єнко й А. Сухіх акцентували увагу на тому, що під час організації дистанційного навчання слід не забувати про соціально-психологічний фактор. Викладач повинен зосереджувати підготовку до занять не лише на якості навчального матеріалу, але й на моральній підтримці здобувачів освіти, надавати їм допомогу через бесіди [6].

Н. Родінова, М. Червоній та І. Діордіца присвятили своє дослідження особливостям роботи закладів вищої освіти в умовах воєнного стану та дистанційного навчання. Зазначили, що для вирішення всіх наявних проблем потрібно використовувати напрацьований механізм дистанційного навчання, що застосовували заклади вищої освіти в умовах COVID-19, і врахувати особливості воєнного стану [7].

Р. Юрій, В. Богута й С. Нагорняк визначили особливості дистанційної освіти в умовах війни та її ефективність. Зазначили, що зміцненню позицій дистанційного навчання в українській системі вищої освіти перешкоджають певні фактори, а саме низький рівень матеріально-технічного забезпечення, низький рівень проникнення в мережу «Інтернет», соціальна нерівність [10].

Л. Соколенко, Ю. Бойко й Ю. Танасійчук проаналізувавши сучасні методики викладання в умовах війни, визначили, що для підготовки компетентних фахівців необхідно застосовувати статистичну грамотність і практичні знання, а також сучасні підходи до методики викладання. Також важливими є практика та знання, близькі до реального життя. Для досягнення зазначених вимог потрібно моделювати реальну життєву проблематику, упроваджувати сучасні технології [9].

К. Березяк, З. Тенькова й В. Шкраб'юк провели анкетування серед викладачів закладів вищої освіти України, а саме: Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності та Полтавського фахового коледжу

нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», результати якого показали, що здебільшого викладачі вважають, що саме відсутність мотивації в здобувачів освіти (53%) є основним ризиком дистанційного навчання під час воєнних дій [2].

Мета статті – розглянути специфіку організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану в Україні, проаналізувати виклики, які виникають у системі освіти в цьому контексті.

Виклад основного матеріалу. Процес дистанційного навчання відрізняється від інших форм навчання вимогами до здобувачів освіти, цілями, змістом, методами подання, мотивацією, структурою і термінами й унікальними особливостями. Це дає змогу виділити дистанційне навчання як самостійну форму, що займає особливе місце у структурі освіти [10]. Дистанційне навчання – це організаційна форма навчального процесу, яка дає змогу навчатися дистанційно, та передбачає отримання документів державного зразка, що підтверджують відповідний освітній або освітньо-кваліфікаційний рівень. Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій відповідно до встановлених державних стандартів на певних освітніх або освітньо-кваліфікаційних рівнях [3].

Основними принципами дистанційного навчання є (рис. 1):

Рис. 1. Основні принципи дистанційного навчання

Джерело: [3].

Для успішного впровадження дистанційної форми навчання необхідні спеціально розроблені теоретично-практичні навчальні матеріали, адекватне

матеріально-технічне забезпечення, кваліфіковані фахівці й ефективні методики викладання.

На цей час у межах дистанційного навчання виділяють два напрями:

- асинхронний – формат, який не вимагає постійної взаємодії учасників освітнього процесу в реальному часі;
- синхронний – навчання в реальному часі за допомогою різних сервісів відео зв'язку [1].

Набутий викладачами досвід дистанційного навчання під час пандемії COVID-19 виявився досить корисним під час воєнного стану. Педагоги, які змушені були покинути свої місця проживання через війну, змогли продовжити свою роботу, користуючись системою дистанційної освіти, навіть перебуваючи за межами території України [8].

Проте в умовах воєнного стану дистанційне навчання не може проходити так, як воно було під час карантину. Ураховуючи розвиток воєнних подій в Україні, логіки й можливостей організації освітнього процесу, а також інших факторів, які хоч і можуть уважатися другорядними, але обов'язково впливають на навчальну взаємодію (наприклад, психологічний стан здобувачів освіти та викладачів), можна виділити наступні тенденції адаптації дистанційного навчання до умов воєнного часу:

- 1) перевага форм асинхронної взаємодії між викладачем і здобувачами освіти;
- 2) запис відеороз'яснень і створення презентацій викладачами, збереження онлайн-занять у відеоформаті для здобувачів освіти, які не можуть бути присутніми в режимі реального часу;
- 3) гнучкість щодо дедлайнів;
- 4) робота над психологічним станом здобувачів освіти, використання технік саморефлексії та потенціалу ІКТ для зняття напруги й мотивації;
- 5) інформаційна політика викладачів, включаючи навчання, як орієнтуватися в потоці інформації та розпізнавати фейки, інформування щодо безпекових заходів;
- 6) застосування творчих завдань і заохочення навчальної та громадської ініціативи здобувачів освіти;
- 7) переведення здобувачів освіти, які вступили до лав ЗСУ, на індивідуальний графік або ж надання їм академвідпусток;
- 8) стимулювання самостійної роботи здобувачів освіти та коригування навчальних планів відповідно до процесу дистанційного навчання, оскільки в різних регіонах його може бути відновлено різними темпами, а в деяких областях може ще не розпочатися.

Існує велика кількість платформ, програм і застосунків, що можуть забезпечити дистанційне навчання. Найбільш поширеними є: Moodle, Google Classroom і Zoom.

Назва «Moodle» є скороченням від терміна «модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище» і є системою керування курсом (Course Management System – CMS) через інтернет, також відома як система керування навчанням (LMS) або віртуальне середовище навчання (VLE). Це безкоштовний веб-додаток, який викладачі можуть використовувати для створення ефективних онлайн-навчальних сайтів. Однією з його ключових переваг є відкритий вихідний код, що дає змогу будь-якому користувачеві зі знаннями програмування змінювати й адаптувати середовище відповідно до власних потреб. За допомогою платформи «Moodle» можна створювати електронні курси й матеріали, які можуть бути доступні в будь-який час і з будь-якого місця з доступом до інтернету. Це дає змогу забезпечити неперервність процесу навчання і можливість вивчення певних дисциплін навіть в умовах війни.

Google Classroom – це безкоштовна онлайн-платформа, призначена для обміну файлами. Основними функціями цього веб-сервісу є завантаження робіт, редагування документів, оцінювання тестів і контрольних робіт.

Zoom – це сервіс, призначений для організації онлайн-занять і веб-семінірів (вебінарів). Основними можливостями цього сервісу є:

- проведення відеоуроків високої якості онлайн з можливістю залучення до 100 учасників (у безкоштовній версії обмеження тривалості занять до 40 хвилин);
- використання функції демонстрації матеріалів на робочому столі ПК під час занять;
- попереднє планування занять та можливість запрошувати учасників;
- запис занять;
- організація загальних і приватних чатів для листування й обміну матеріалами.

Більш простим варіантом системи управління навчання є платформа «Microsoft Teams». Ця програма дає змогу навчальній групі взаємодіяти й обмінюватися файлами. Платформа також дає змогу створювати різноманітні види завдань для формування й оцінювання знань здобувачів освіти й використовувати їх у навчальному процесі. Важливим аспектом цього є обширний обсяг інформації, яку платформа надає (зведені результати тестування за групами, часті неправильні відповіді на питання, узагальнені графіки відповідей на кожен тест тощо), що може слугувати як джерело даних для аналізу, визначення та розрахунку показників якості тестів та, при необхідності, коригування їх змісту.

У воєнний період дистанційне навчання стикається з особливістю можливого включення сигналу повітряної тривоги під час онлайн-зустрічей. У таких обставинах викладачам рекомендовано дотримуватися певного алгоритму дій:

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 1(35) 2024

- сповістити здобувачів освіти про оголошений сигнал повітряної тривоги й призупинити заняття;
- наголосити на тому, що здобувачам освіти слід негайно перейти до безпечного місця, визначеного їхніми родинами;
- закликати здобувачів освіти покинути конференцію (у випадку, якщо заняття проводиться онлайн у реальному часі);
- зачекати, доки всі здобувачі освіти покинуть онлайн-конференцію [2, с. 143].

Незважаючи на всі заходи, що вжили заклади освіти для переходу до онлайн-навчання, багато здобувачів і викладачів виявилися не готовими до таких змін, що вплинуло на рівень якості освоєння навчального матеріалу й успішність. Навіть за наявності великої кількості інструментів для організації дистанційного навчання проблеми залишаються невирішеними.

Основними проблемами дистанційного навчання в умовах воєнного стану в Україні є (рис. 2):

Рис. 1. Основні проблеми дистанційного навчання в умовах воєнного стану

Джерело: [7].

Для вирішення технічних труднощів можна розглядати можливість асинхронного навчання, яке означає, що здобувачі освіти матимуть можливість переглядати навчальні матеріали й виконувати завдання, коли для

цього будуть наявні всі необхідні умови. У цьому разі здобувачам буде зручно виконувати завдання, переглядаючи відеозаписи занять. Однією з можливих перешкод для синхронного навчання може бути розташування здобувачів освіти в країнах з різницею в часі. Отже, для них рекомендується розглядати асинхронний режим або навчання за індивідуальним графіком [6].

Перехід до ефективного онлайн-навчання вимагає значних зусиль і ресурсів, таких як фінансові, інформаційні й людські ресурси. Цей процес потребує підтримки від організацій і посадових осіб, зацікавлених у розвитку якісної онлайн-освіти. Умови воєнного стану ускладнюють цей перехід, оскільки організаційні процеси всередині закладу вищої освіти стають проблематичними.

Дистанційне навчання в умовах війни вимагає не лише самодисципліни, але й готовності до психологічних труднощів у сприйнятті нової інформації. Багато здобувачів освіти зазначають, що в екстремальних ситуаціях учитися стає складніше, і необхідно мати силу волі для самостійного освоєння навчального матеріалу. Зосередження на самонавчанні вимагає від них зусиль, оскільки не завжди можна отримати пояснення від викладачів і відповідати на питання без прямого спілкування. Недостатня можливість спостерігати за дотриманням сумлінності під час виконання самостійних завдань стає ще однією проблемою дистанційного навчання. Викладач може бачити лише результат, який здобувач освіти представляє, не маючи можливості відслідковувати процес виконання завдання. Також здобувачі освіти можуть зіткнутися з нестачею комунікації з викладачем і відсутністю можливості проведення практичних занять [7].

В умовах воєнного стану під час дистанційного навчання значних труднощів зазнало вивчення здобувачами освіти тих предметів, у яких потрібно засвоювати значний обсяг абсолютно нового теоретичного матеріалу, насиченого науковими термінами, який вимагає детального уточнення і безпосередньої участі викладача. Для вдосконалення дистанційного навчання важливо включати в навчальний контент більше презентацій, схем, таблиць і діаграм. Матеріал, представлений викладачем, має бути максимально комплексним, схематичним і систематизованим, а дисципліни мають бути розміщені комплексно на одній інформаційній платформі.

Дуже важливо також забезпечити, щоб освітній контент під час збройного конфлікту не виявляв дискримінації, не містив стереотипів і не використовував принизливі образи певних груп суспільства. Для України наразі особливо гостро стоїть питання недискримінації за мовною, релігійно-конфесійною ознаками, ознаками регіонів, наявністю/відсутністю окупації, а також тим, чи перебувають батьки здобувачів освіти на фронті, чи ні [4].

В умовах воєнного стану важлива наявність у педагогів виховної компетентності, оскільки вони повинні не лише навчати, а й виховувати

здобувачів освіти, допомагаючи їм адаптуватися до складних обставин. Ця компетентність уключає в себе елементи особистісного розвитку, аксіології, когнітивних здібностей і діяльнісно-процесуальні аспекти [5]. Тому для ефективного формування цієї компетентності необхідне відповідне спрямування як у навчальному, так і у виховному процесах закладу вищої педагогічної освіти. Саме завдяки виховній компетентності викладачі можуть ураховувати цінності й соціальні навички, необхідні для взаємодії в онлайн-середовищі в умовах воєнного конфлікту.

В умовах війни теоретичні знання, що надаються здобувачам освіти, є недостатніми. Сучасні умови вимагають наявності практичних навичок і здатності їх ефективно застосовувати на практиці. Для досягнення цих вимог необхідно переглянути підходи до викладання, використовуючи реальні життєві ситуації та передові технології, такі як бази даних й інструменти візуалізації. Ключове значення має розширення педагогічних методологій викладачів, оскільки використання реальних викликів, сучасних технологій та активних методик навчання, які включають здобувачів освіти в діяльність, виявляється ефективнішим, ніж традиційний метод лекцій [9].

Однозначно, дистанційна форма навчання є безпечнішою, але важливо враховувати, що не всі сім'ї можуть дозволити собі закупівлю необхідного обладнання для навчання дітей. Особливо складно сім'ям, які постраждали від російської агресії, утративши житло, або були вимушені евакуюватися. Питання доступу до інтернету й наявності технічних засобів для навчання стає критичним у таких обставинах. Основним напрямом рішення цієї проблеми є забезпечення здобувача освіти необхідною технікою, використання ним інших пристроїв з доступом до мережі «Інтернет» з можливістю залучення волонтерських організацій і програм з підтримки освіти в умовах війни.

Перспективами вдосконалення організації ефективного навчального процесу в умовах воєнного стану можуть бути такі напрями:

- збільшення обсягів інвестицій у технічне забезпечення, програмне забезпечення, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), а також розробку підручників, посібників і відеолекцій;
- технічна підтримка викладачів і здобувачів освіти шляхом створення постійно чинних ІТ-служб, консультацій для здобувачів освіти і розробки цифрових керівництв для викладачів;
- розширення використання соціальних мереж, інтерактивних методів навчання, технологій штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності, а також помічників викладачів на базі машинного навчання;
- адаптація навчальних програм до умов використання дистанційних і гібридних форм навчання та зміна вимог до кваліфікації фахівців;
- формування та розвиток нових цифрових освітніх і науково-дослідницьких платформ.

В умовах воєнного стану закладам освіти важливо акцентувати увагу на аспектах інформаційної безпеки та кіберстійкості. Крім того, важливо приділяти особливу увагу захисту прав як викладачів, так і здобувачів освіти в кіберпросторі.

Висновки. Воєнний стан в Україні вніс певні зміни в систему освіти загалом й, зокрема, у дистанційну форму. Ця форма навчання стає більш важливою і зростає актуальність питань, пов'язаних з організацією навчання різних вікових груп і вибором платформ для проведення освітньої діяльності. Проаналізувавши основні проблеми дистанційного навчання в умовах воєнного стану в Україні, можна зробити висновок, що більшість із них можливо вирішити лише за наявності державної підтримки чи підтримки сторонніх організацій із забезпечення можливості отримання знання. Викладачам рекомендується використовувати відеозаписи для проведення занять, забезпечувати здобувачів освіти необхідною технікою для доступу до інтернету, залучати волонтерські організації та програми підтримки галузі освіти в умовах війни, зменшувати навантаження на онлайн-платформи, підвищувати кваліфікацію.

Перспективою подальших досліджень може бути дослідження можливих стратегій забезпечення доступності й рівності участі в дистанційному навчанні для всіх здобувачів освіти, студентів, незалежно від їхнього місця перебування, соціального статусу чи обставин воєнного конфлікту.

Література:

1. Андрукайтене Р., Олексенко Р. І., Дяденчук А. Ф. Перехід до дистанційного навчання як виклик сьогодення. *Розвиток сучасної науки та освіти* : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Запоріжжя, 29-31 травня 2023 р.). Запоріжжя : ТДАТУ, 2023. С. 239-243. URL: http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/17007/1/MATERIALS%20of%20the%20IV%20International%20Scientific_%202023_239-243.pdf (дата звернення: 26.12.2023).
2. Березяк К. М., Тенькова З. Ю., Шкраб'юк В. С. Особливості дистанційного навчання під впливом воєнної ситуації в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 51. С. 141-144. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.28> (дата звернення: 26.12.2023).
3. Копилов Е. В. Особливості організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (м. Одеса, 3 травня – 13 червня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 210-213. URL: http://www.matmodel.puet.edu.ua/files/advanced_training_OLA.pdf#page=210 (дата звернення: 26.12.2023).
4. Костюніна Ю. О. Особливості управління освітою в умовах воєнного стану. *Ефективність державного управління*. 2023. № 74/75. С. 42-46. DOI: <https://doi.org/10.36930/507407> (дата звернення: 19.12.2023).
5. Краснощок І. П. Виховна компетентність майбутнього педагога: зміст та структура. *Наукові записки*. 2019. № 182. С. 90-98. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988.2019.182.19> (дата звернення: 19.12.2023).
6. Мар'єнко М., Сухих А. Організація навчального процесу у ЗЗСО засобами цифрових технологій під час воєнного стану. *Український Педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 31-37. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-31-37> (дата звернення: 19.12.2023).

7. Родінова Н. Л., Червоний М. В., Діордіца І. М. Особливості дистанційного навчання студентів в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 4(9). С. 285-296. DOI: <https://doi.org/10.52058/2786-4952> (дата звернення: 26.12.2023).

8. Сіленко А. О., Крук Н. В. Дистанційна освіта: альтернатива чи додаткові можливості традиційної освіти? *Актуальні проблеми політики*. 2022. № 69. С. 94-100. DOI: <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1308> (дата звернення: 19.12.2023).

9. Соколенко Л. С., Бойко Ю. С., Танасійчук Ю. М. Вища освіта України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: аналіз сучасних підходів до методики викладання. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 2(16). С. 385-396. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-2\(16\)-385-396](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-2(16)-385-396) (дата звернення: 26.12.2023).

10. Юрій Р. Ф., Богута В. М., Нагорняк С. В. Ефективність дистанційної освіти в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 8(13). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8\(13\)-338-345](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8(13)-338-345) (дата звернення: 19.12.2023).

References:

1. Andriukaitene, R., Oleksenko, R. I., & Diadenchuk, A. F. (2023). Perekhid do dystantsiinoho navchannia yak vyklyk sohodennia [Transition to distance learning as a challenge today]. *Proceedings from Materialy IV Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi internet-konferentsii "Rozvytok suchasnoi nauky ta osvity" – Materials of the 4th International Science-Practice internet-conference "Development of modern science and education"*, (pp. 239-243). Zaporizhzhia : TDATU. Retrieved from http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/17007/1/MATERIALS%20of%20the%20IV%20International%20Scientific_%202023_239-243.pdf [in Ukrainian].

2. Bereziak, K. M., Tenkova, Z. Yu., & Shkrabiuk, V. S. (2022). Osoblyvosti dystantsiinoho navchannia pid vplyvom voiennoi sytuatsii v Ukraini [Peculiarities of distance learning under the influence of the war situation in Ukraine]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 51, 141-144. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.28> [in Ukrainian].

3. Kopylov, E. V. (2022). Osoblyvosti orhanizatsii dystantsiinoho navchannia v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of the organization of distance learning in the conditions of martial law]. *Proceedings from Materialy vseukrainskoho naukovopedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii "Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini" – Materials of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training "The educational process in the conditions of martial law in Ukraine"*, (pp. 210-213). Odesa. Retrieved from http://www.matmodel.puet.edu.ua/files/advanced_training_OLA.pdf#page=210 [in Ukrainian].

4. Kostyunina, Yu. O. (2023). Osoblyvosti upravlinnia osvitoiu v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of education management under martial law]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia – Efficiency of public administration*, 74/75, 42-46. Retrieved from <https://doi.org/10.36930/507407> [in Ukrainian].

5. Krasnoshchok, I. P. (2019). Vykhovna kompetentnist maibutnoho pedahoha: zmist ta struktura [Educational competence of the future teacher: content and structure]. *Naukovi zapysky – Academic notes*, 182, 90-98. Retrieved from <https://doi.org/10.36550/2415-7988.2019.182.19> [in Ukrainian].

6. Marienko, M., & Sukhikh, A. (2022). Orhanizatsiia navchalnoho protsesu u ZZSO zasobamy tsyfrovoykh tekhnolohii pid chas voiennoho stanu [Organization of the educational process in ZZSO by means of digital technologies during martial law]. *Ukrainskyi Pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 2, 31-37. Retrieved from <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-31-37> [in Ukrainian].

7. Rodinova, N. L., Chervonii, M. V., & Diorditsa, I. M. (2022). Osoblyvosti dystantsiinoho navchannia studentiv v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of distance learning of students under martial law]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Perspectives and innovations of science*, 4(9), 285-296. Retrieved from <https://doi.org/10.52058/2786-4952> [in Ukrainian].

8. Silenko, A. O., & Kruk, N. V. (2022). Dystantsiina osvita: alternatyva chy dodatkovi mozhyvosti tradytsiinoi osvity? [Distance education: an alternative or additional possibilities of traditional education?]. *Aktualni problemy polityky – Actual problems of politics*, 69, 94-100. Retrieved from <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1308> [in Ukrainian].

9. Sokolenko, L. S., Boiko, Yu. S., & Tanasiichuk, Yu. M. (2023). Vyshcha osvita Ukrainy v umovakh viiny ta hlobalnykh vyklykiv XXI stolittia: analiz suchasnykh pidkhodiv do metodyky vykladannia [Higher education of Ukraine in conditions of war and global challenges of the 21st century: analysis of modern approaches to teaching methods]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii – Scientific innovations and advanced technologies*, 2(16), 385-396. Retrieved from [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-2\(16\)-385-396](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-2(16)-385-396) [in Ukrainian].

10. Yurii, R. F., Bohuta, V. M., & Nahorniak, S. V. (2022). Efektyvnist dystantsiinoi osvity v umovakh viiny [Effectiveness of distance education in war conditions]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Perspectives and innovations of science*, 8(13). Retrieved from [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8\(13\)-338-345](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8(13)-338-345) [in Ukrainian].

